

KONYA TİCARET ODASI

**KOSOVA CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU**

**Etüd-Araştırma Servisi
Haziran 2009**

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	iii
Tablolar Listesi.....	iv
Kısaltmalar Listesi.....	v

BÖLÜM I KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Ülke Kimliği.....	1
1.2. Kısa Tarihçe.....	2
1.3. Siyasi ve İdari Yapı.....	2
1.4. Dış Politika.....	4
1.5. Sosyo-Ekonomik Yapı.....	5

BÖLÜM II GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Ekonomik Durum.....	6
2.2. Ekonomideki Belli Başlı Sektörler.....	8
2.2.1. Tarım Sektörü.....	8
2.2.2. Sanayi Sektörü.....	8
2.2.3. Finans Sektörü.....	9
2.2.4. Turizm Sektörü.....	10
2.2.5. Enerji Sektörü.....	10
2.3. Dış Ticaret.....	11
2.3.1. Genel Durum.....	11
2.3.2. Vergi ve Standartlar.....	14
2.4. Yatırım Ortamı.....	15

**BÖLÜM III
TÜRKİYE İLE TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ**

3.1. Siyasi İlişkiler.....	16
3.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler.....	16
3.3. Sorunlar, Görüşler ve Öneriler.....	17
İnternet Siteleri.....	18
KAYNAKÇA.....	19

GİRİŞ

Kosova, 2008 yılında bağımsızlığını ilan ederek, dünyanın en genç devletlerinden birisi olmuştur. Savaşın sonra, BM gözetiminde Sırbistan içinde otonom bir bölge olan Kosova, zaman içinde gelişerek bağımsızlığını ilan etmiştir.

Yeni kurulan devlet, egemenliğinin ilk yıllarında dünya devletleri tarafından daha fazla tanınmak istemekte ve çabalarını bu yönde harcamaktadır. Kosova, Birleşmiş Milletlere üye 50 ülke tarafından tanınmaktadır. Ancak, Kosova'nın BM üyesi olabilmesi için 100 BM üyesi ülke tarafından tanınması gerekmektedir.

Kosova ile derin bir tarihi geçmişe sahip olan Türkiye ise, Kosova'nın bağımsızlığının ardından ilk tanıyan ülkelerden birisi olmuştur. KFOR bünyesinde görev yapan yaklaşık 500 türk askeri Kosova'da halen görevini devam ettirmektedir.

Kosova ile Türkiye arasındaki ticaret hacmine baktığımız zaman, artan şekilde Kosova'nın aleyhine geliştiği görülmektedir. 2008 yılı itibariyle Kosova'nın ihracatı 3 milyon dolar düzeyinde iken Türkiye'den yaptığı ithalat ise 129 milyon dolara ulaşmıştır.

Konya Ticaret Odası rakamlarına göre; Konya ilinin Kosova'ya ihracatına baktığımız zaman, 2007 yılında 388 bin dolar olan ihracat 2008 yılında 750,000 dolara yükselmiştir. 2009 yılı ilk beş ayında ise 327 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kosova'nın Temel Makroekonomik Verileri.....	6
Tablo 2. 2004- 2005 yıllarında tarımsal alanların kullanımı, özel çiftçiler.....	7
Tablo 3. Ekim-Kasım 2005'de özel çiftliklerdeki canlı hayvan sayıları.....	7
Tablo 4. Ana nehirler, uzunlukları (km).....	8
Tablo 5. Sanayi kesimlerine göre istihdam sayısı.....	8
Tablo 6. Priştina Havaalanından uçuş ve yolcu sayıları.....	10
Tablo 7. Linyit ve elektrik enerjisi üretimi ve elektrik enerjisi ithalat ve ihracatı.....	11
Tablo 8. Kosova'nın Dış Ticareti (bin euro).....	11
Tablo 9. SITC'e göre ihracat.....	11
Tablo 10. SITC'e göre ithalat.....	12
Tablo 11. Ülkelere göre İhracat.....	13
Tablo 12. Ülkelere göre İthalat.....	14
Tablo 13. Türkiye ile Dış Ticareti (1000 \$).....	16

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB: Avrupa Birliği
NATO: Kuzey Amerika Savunma İttifakı
EBRD: Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası
IBRD: Uluslar arası Yatırım ve Kalkınma Bankası
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SOK: Kosova İstatistik Ofisi
KFOR: Kosova'daki BM Barış Gücü
KEK: Kosova Enerji Kurumu
SITC: Standart Ticaret Sınıflandırması

BİRİNCİ BÖLÜM KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. ÜLKE KİMLİĞİ

Resmi Adı	: Kosova Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	: Cumhuriyet
Cumhurbaşkanı	: Fatmir Sejdiu (10 Şubat 2006'dan beri)
Başbakan	: Başbakan Haşim Taçi (9 Ocak 2008'den beri)
Başkent	: Priştine
İdari Yapı	: 33 belediyeden oluşmaktadır.
Bağımsızlık günü	: 17 Şubat 2008
Yüzölçümü	: 10,887 km ²
Nüfus	: 1,959,196
Nüfus Yoğunluğu	: 179,7 kişi/km ²
Etnik Gruplar	: Arnavut (1,596,440), Sırp (194,190), Karadağlı (20,365), Türk (10,885), Boşnak (66,189), Roman (45,745) diğerleri (33,635)
Dil	: Arnavutça resmi), Sırpça (resmi), Boşnakça, Türkçe, Roma
Din	: Müslüman %76, Roman Katolik %16, Sırp Ortodoks %8.
Para Birimi	: Euro
Döviz Kurları	: 1 Euro = 0,6827 dolar (2008)

1.2 KISA TARİHÇE

Kosova'nın Roma İmparatorluğundaki adı "Dardania" idi. Kosova'da yaşayan Arnavutların çoğu, kendilerini Dardanların ve İlirlerin varisleri olduklarına inanırlar.

1444 yılında Arnavut ve Karadağ prenslikleri Balkanlardaki Osmanlı yayılmasına karşı askeri savunma birliği oluşturdu. Birliğin kurucusu Arnavut Kruya Prensi Gjergj Kastrioti (İskender Bey) oldu. Katolik olan Kastrioti, Osmanlı devşirmesi olduğu ve Osmanlı ordusunda yer aldığı için İskender Bey adıyla anılmaktadır. İskender Bey, o zaman Venedike bağlı olan Lezha şehrindeki önemli prensliklerle Arnavut Birliğini kurdular. 1444 yılında İskender Bey Osmanlıyı Torviol Ovasında yendi. 1451'de Napoli Krallığı ile ittifak kurdu. 1462'ye kadar Arnavutlar her yıl Osmanlı ordusunu püskürtüyor, ama ertesi yıl Osmanlılar aynı güçle geliyorlardı. 1460 ve 1463 ateşkesleri hariç savaş hiç durmadı. 1468'de İskender Bey'in ölümüyle Lezha Ligi zayıflamaya başladı. Venedik'in yardımıyla Kuzey Arnavutlar Osmanlılarla mücadele etmeyi sürdürdüler, ancak Venedik yönetimindeki İşkodra 1479'da Osmanlılarca feth edilince, Arnavut direnişi sona ermesine de zayıfladı. Bundan sonra bölgenin tamamı Osmanlı hakimiyetine girdi. 1389-1912 arasında Kosova Osmanlılarda kaldı.¹

1389 yılındaki Kosova savaşı ile Sırlar Osmanlılar karşısında ağır bir yenilgi aldıktan sonra ülkeye büyük miktarda Türk ve Arnavut göç etti ve Osmanlı hakimiyetinde kaldı. 19. yüzyılda Arnavutların yerine Sırlar egemen azınlık grup olarak ortaya çıktı. Sırbistan, 1912 yılındaki birinci Balkan Savaşları boyunca Osmanlı İmparatorluğundan hakimiyeti devraldı. Kosova, 1974 Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti Anayasasına kadar Sırların bölgesinde otonom bir bölge olarak kaldı. Yasal konsensüse rağmen, Kosova'nın bağımsızlığını isteyen ve ayaklanmaya öncülük eden Arnavut milliyetçiler 1980'lerde arttı.

Miloseviç liderliğinde Sırbistan 1989 yılında yeni bir anayasa kabul etti. Bununla Kosova'nın otonom statüsünü iptal etti. Kosova Arnavut liderleri 1991 yılında Kosova'nın bağımsızlığını ilan ederek cevap verdiler. Sırbistan 1990'ların başlarında İbrahim Rugova liderliğindeki illegal Kosova hükümetine karşı baskılara başladılar. Arnavutlar, 1990'larda oluşturulan Kosova Özgürlük Ordusu oluşturulmasında Rugova'nın pasif stratejisinden memnun değillerdi. 1998'den başlayarak Sırp asker, polis ve paralı askeri güçleri etnik Arnavutları sınır dışı eden ve katliam sonuçlanan isyana karşı koyma kampanyası ile sonuçlandı. Uluslar arası girişimler sonrasında NATO'nun 3 aylık bir bombardımanından sonra Sırbistan Mart 1998'den Kosova'daki Sırp askeri ve polis güçlerini geri çekmeyi kabul etti. BM Güvenlik konseyi çözümü 1244 (1999) geçici

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/KV.html>

KOSOVA ÜLKE RAPORU

BM Barış Misyonu (UNIMIK) yönetim altında Kosova'ya yerleşti. BM liderliğindeki süreç Kosova'nın tanınması için 2005 sonunda başladı. Anlaşma 2006-2007 yılları arasında yürürlükteydi, ancak Belgrad-Priştina arasındaki anlaşma hariç sonlandı. 17 Şubat 2008'de Kosova Meclisi Kosova'nın bağımsızlığını ilan etti. Bundan sonra, Kosova 50 ülke tarafından tanındı.

1.3 SİYASİ VE İDARİ YAPI

Kosova, cumhuriyet rejimine sahip bir ülkedir. Başbakan hükümetin başı, Cumhurbaşkanı ise devletin başı olarak tasvir edilmiştir. Ve çok partili bir siyasi sisteme sahiptir.

Anayasa, 9 Nisan 2008'de Kosova Meclisinde benimsendi; 15 Haziran 2008'de yürürlüğe girdi.

Yasama, tek kameralı meclise sahip. 120 sandalyeli mecliste 100 sandalye doğrudan seçilirken, 10 sandalye Etnik Sırplar için, 10 sandalye'de diğer etnik azınlıklar için ayrılmıştır. Üyeler 4 yıllığına seçilmektedir. Yasama sisteminin gelişimi, Kosova'nın bağımsızlığını denetlemek için BM Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin planındaki şartlara göre gelişti. Son seçimler 17 Kasım 2007'de yapıldı. Gelecek seçimler ise 2011 yılında yapılması planlanmaktadır.

Yürütme, devletin başında 10 Şubat 2006'dan beri Fatmir Sejdui, hükümetin başında ise 9 Ocak 2008'den beri Başbakan Haşim Taçi bulunmaktadır. Bakanlar, Kosova Meclisi tarafından seçilmektedir. Başkan, Kosova Meclisi tarafından 5 yıllığına seçilmektedir. En son seçimler 9 Ocak 2008'de düzenlendi. Başbakan da Meclis tarafından seçilmektedir. Fatmir Sejdiu 3 turun ardından başkan olarak tekrar seçildi.

Yargı, Anayasa Mahkemesi, bölge mahkemeleri ve şehir mahkemelerinden oluşmaktadır. Kosova anayasası, Anayasa Mahkemesinin en yüksek mahkeme olduğunu emreder. Ve hakim ve savcıların atanması için başkan adaylarını belirleyen Kosova Yargı Konseyini sağlar. KJC aynı zamanda, hakimlerin aktarılmasından, terfi kararlarından ve hakimlere karşı disiplin soruşturmalarından da sorumludur.

1.4. DIŞ POLİTİKA

Kosova, yeni kurulmuş bir ülke olarak henüz uluslar arası alanda geniş bir alanda tanınmamıştır. Kosova, Uluslar arası Ticaret Odaları Konfederasyonu ve Dünya Ticaret birlikleri Konfederasyonuna üye olabilmektedir.

Bağımsızlığından sonra, ABD, NATO ve AB tanıma konusunda görüş birliği içindedir. Birçok ülke ise kendi ülkelerinde azınlıklara aynı hakkı kullanmaları endişesinden dolayı karşı çıkmaktadır. Yunanistan Kuzey Kıbrıs için, Azerbaycan Dağlık

KOSOVA ÜLKE RAPORU

Karabağ için, İspanya Bask bölgesi için Kosova'nın bağımsızlığının kötü örnek teşkil edeceği için karşı çıkmaktadırlar. Rusya ise batılı ülkeleri diğer yeni bağımsız (Kuzey Kıbrıs, Güney Osetya vb.) tanımadıkları için karşı çıkmaktadır.

1.5 SOSYO-EKONOMİK YAPI

Coğrafi olarak üç tarafı dağlarla çevrili olan Kosova'nın ortası çevresine göre daha düzlüktür. Topraklarının %52'si tarıma elverişli olup, %39'u dağlık alandır. Dağlar 2000 ila 2500 metreye kadar yükselmektedir. Makedonya sınırı boyunca Şar Dağları uzanır. Burada çoğunlukla kış turizmi yapılmaktadır. Güneybatısında Arnavutluk Alpleri, kuzeyinde ise Kopaonik Dağları bulunmaktadır.

Sınır komşuları sırasıyla; Güneybatısında Arnavutluk, Kuzey batısında Karadağ, kuzey ve doğusunda Sırbistan ve güneyinde Makedonya bulunmaktadır. En büyük yerleşim merkezi Priştine'dir. 2 milyonluk nüfusun %93'ü Müslüman olup, %6'sı Ortodoks %1'i de Katoliktir. Etnik açıında bakıldığı zaman ise nüfusun %88'ini Arnavutlar, %6'sını Sırlar, %2'sini Boşnaklar, %1'ini Türklerden oluşmaktadır.

Kosova'nın iklimi karasal iklimdir. Kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak geçer.

Kosova, Balkan yarımadasının merkezinde küçük ve denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Kosova'nın Makedonya, Arnavutluk, Sırbistan ve Karabağ'a sınırları bulunmaktadır. Toplam alanı 10,877 m²'dir.

Kosova, şu anda 30 belediyeye bölünmüştür. Başkenti ise Priştinedir.

Nüfusa baktığımız zaman ise, ikinci dünya savaşı sonunda kırsal bir nüfusa sahiptir. 1991 yılındaki nüfusun %63'ü kırsal kesimlerde idi. 2000 yılında ise bu oranın %60 olduğu tahmin edilmektedir. 1961 yılından 1991 yılına kadar Kosova'nın nüfusu hemen hemen iki katı arttı.

İKİNCİ BÖLÜM **GENEL EKONOMİK DURUM**

2.1. EKONOMİK DURUM

Çok az bir süre zarfında Kosova ekonomisi, piyasa ekonomisine geçişte ve makroekonomik istikrarı korumada önemli bir süreç gösterdi. Ancak hala yüksek oranda uluslar arası topluma, finansal ve teknik yardım için diasporaya ihtiyacı var. Diasporadan gönderilen havaleler daha çok Almanya ve İsviçre'den olmak üzere GSYİH'in %15'i olarak hesaplanmaktadır. Diğer %15'i ise bağış finansları ve yardımlar almaktadır. Kosova'nın insanları sadece 2,300 dolarlık kişi başı yıllık geliri ile Avrupa'nın en fakir halkı durumundadır. Nüfusun %40'ına yaklaşan işsizlik dışı göçe sebep olan ve kara borsa aktivitelerini cesaretlendiren en önemli problemlerdir. Kosova nüfusunun çoğu, başkent Priştina'nın dışındaki kırsal şehirlerde yaşamaktadır.

Uluslar arası yardım ile Kosova'da kamu girişimlerinin sayıca %50'si, değer bakımından ise %90'ı özelleştirildi. Linyit, Lead, Bakır, Nikel, Krom, Alüminyum, Magnezyum ve beyaz inşaat malzemeleri, sanayinin bel kemiklerinden birisi olarak şekillendirildi. Ancak, çıktı düzeyi, azalan yatırımlar ve çürüyen ekipman yüzünden düştü. sınırlı ve güvenilir olmayan elektrik üretimi teknik ve finansal problemle ilgili olarak ekonomik gelişmenin önünde duran en büyük engellerden birisidir.

Kosova'nın resmi para birimi eurodur. Ancak Sırp dinarı da Sırp'ların yaşadıkları merkezlerde kullanılmaktadır. Kosova'nın euroya bağlı olması onun daha düşük çekirdek enflasyondan korumaktadır.

Kosova, bölgedeki en açık ekonomilerden birisi durumundadır, ve iş çevresinin geliştirmek ve dış yatırımı cezbetmek için uluslar arası toplumda çalışmaya devam etmektedir.²

Kosova ekonomisi küresel krize rağmen, 2008 yılında reel GSYİH'si %5,4 oranında artış göstermiştir. Ekonomik büyüme temel olarak özel tüketim ve kamu yatırımlarındaki artışla oluşmuştur. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyük oranda, bankacılık sektörü borçları, dışardan gelen işçi dövizleri, yabancı yardımlar ve artan bütçe harcamaları ile finanse edilmiştir. 2008 yılı boyunca bütçe harcamaları GSYİH'in %0,2'sine denk gelerek rekor kırmıştır.

Kosova'da para birimi olarak önceleri Sırp Dinarı kullanılırken, 2002 yılında Euro yeni para birimi olarak benimsenmiştir. Euro, yabancı para ve kur risklerine karşı bertaraf eder. Ayrıca, euronun kullanılması Kosova'nın çevresine göre daha rekabetçi bir piyasa olmasına katkı sağlamaktadır.³

² <http://www.bqk-kos.org/Publications/CBK%20Annual%20Report%202008.pdf>

³ <http://www.eciks.org/english/publications/agriculture-kosovo.pdf>

Tablo 1. Kosova'nın Temel Makroekonomik Verileri

Veriler	2005	2006	2007	2008
Reel Sektör				
Nominal GSYH (milyon euro)	3,054	3,182	3,424	3,804
Reel GSYİH artışı	%3,9	%4	%3,9	%5,4
Kişi başı GSYH	1,476	1,515	1,611	1,759
Ücretler (yıllık ortalama)	%-1,4	%0,6	%4,4	%9,3
Ücretler (yıllık yılda)	%0,7	%1,1	%10,5	%0,5
Mali Sektör (milyon euro)				
Gelirler	638,4	712	896,4	941,5
Harcamalar	696,1	635,5	662,7	943,8
Bütçe Dengesi	-57,7	76,5	233,7	-2,3
Finansal Sektör (milyon euro)				
Dış sektörlerden Net alacak	827,3	1,173,6	1,621,7	1,593,1
Mali sektörden net alacaklar	-230,2	-480,3	-856,8	-877,2
Reel Sektörden net alacaklar	-429,1	-429,3	-445	-343,6
Dışsal Sektör (milyon euro)				
Cari hesap dengesi	-410,3	-444,2	-558,9	-727,8 p
Mallar	-1,043,7	-1,142,1	-1,341,1	-1,648 p
İşçi dövizleri (giriş)	418	467,1	521,7	535,8 p
Yabancı Doğrudan Sermaye (giriş)	80	248,7	421,2	357,4

Kaynak Kosova Merkez Bankası- 2008 yılı ekonomik bülteni

2.2. EKONOMİDEKİ BELLİ BAŞLI SEKTÖRLER

2.2.1. Tarım Sektörü

Kosova ekonomisi temelde tarıma dayalıdır. Başlıca tarımsal ürünleri; tahıl, çeşitli sebzeler, kendir, elma ve üzumdür. Ormancılık yapılan bölgelerde sığır, koyun, domuz gibi canlı hayvanlar da yetişmektedir.

Tablo 2. 2004- 2005 yıllarında tarımsal alanların kullanımı, özel çiftçiler

Alan Kullanımı	2004 Alan (ha)	2005 Alan (ha)	% 2005
Yararlanılan ekilebilir alanlar ve sebze alanları	156.658	138.861	38
Meyvelikler	4.458	4.016	1
Bağlar	1.291	907	0
Seralar	255	162	0
Meralar	73.016	89.844	25
Ekilebilir alanların ara toplamı	235.678	233.789	65
Otlaklar	6.011	8.425	2
Nadasa bırakılmış alanlar	23.260	23.052	6
Tarımsal alanların ara toplamı	264.948	265.265	73
Ormanlar	81.411	76.700	21
Bağ alanları	12.993	16.082	4
Diğerleri	123	3.391	1
Toplam	395.476	361.439	100

Kaynak: SOK, Tarımsal Hanehalkı araştırması, 2005

Tarımsal alan sahipliği veya hanehalkı/özel çiftçiler tarafından işletilen alanlar, özel çiftçilerin sahipliğindeki toplam alanların yaklaşık %73'ünü oluşturmaktadır. Kalan alanlar ise ormanlık veya taşlık şeklinde kullanılmaktadır.

Tablo 3. Ekim-Kasım 2005'de özel çiftliklerdeki canlı hayvan sayıları

Canlı hayvan tipi	Küçük çiftlikler	Büyük ve özelleştirilmiş çiftlikler	Toplam
Sığırlar	349.196	2.631	351.827
Domuzlar	47.348	116	47.464
Keçi- koyunlar	135.789	16.091	151.880
Atlar	6.718	85	6.803
Kümes hayvanları	2.160	470	2.631
Arı kovanı	69.378	194	69.572

Kaynak: SOK, Tarımsal Hanehalkı Araştırması 2005

KOSOVA ÜLKE RAPORU

Canlı hayvanların ana yapısını oluşturan sığırların %53'ü sütlük sığırlardır. Hanehalkları yaklaşık 622 sayısı ile küçük sayıda bufaloya sahiptir. 2005 yılında, sığır sürülerinin sadece %1'i büyük ve özelleştirilmiş çiftliklerde yaşamaktadır. Küçük çiftliklerde ortalama 17 koyun-keçi ve 19 kümes hayvanı bulunmaktadır.

Kosova'da su kaynakları oldukça sınırlı seviyededir. Suların çoğu yerel su kaynaklarından veya bireysel su kuyularından oluşmaktadır. Bu su kaynaklarının korunması devlet açısından su güvenliğinin önemli birer parçasıdır. Kosova'da ayrıca, su kaynaklarının dağılımı da oldukça adaletsizdir. Yer altı suları ana olarak Kosova'nın kuzey kısımlarındadır. Bunun yanında, ülkede sınırlı sayıda doğal ve faydalı göl bulunmaktadır.

Tablo 4. Ana nehirler, uzunlukları (km)

İsim	Kosova bölgesindeki uzunluğu (km)
Drini i Bardhe	122
Sitnica	90
Lumbardhi i Pejës	62
Morava e Binges	60
Lepenci	53
Ereniku	51
İbri	42
Lumbardhi i Prizrenit	31

Kaynak: SOK, Kartografi

Ülkede en uzun nehir 122 kilometrelik uzunluğu ile Drini I bardhe'dir. Bu nehir, 1983 yılından bu yana korunan doğal alanlar listesinde yer almaktadır. Başlıca yararlı göller ise; Gazivode (9.1 km), Batllave (3,27 km), Badovc (2,57 km), Radoniq (5,96 km)'dir.

2.2.2. Sanayi Sektörü

Tarıma dayalı ekonomisi ile Kosova'da sanayi sektörü yok denecek kadar azdır. Ekonomi genel itibariyle tarım ve hizmetler sektörüne dayanmaktadır.

Tablo 5. Sanayi kesimlerine göre istihdam sayısı

Faaliyet	Çalışan sayısı	%
Madencilik	3,798	5,3
Sanayi	8,149	11,3

Enerji	9,858	13,7
İnşaat	5,792	8
Ticaret	19,253	26,7
Otel ve restoranlar	9,420	13
Ulaştırma- telekomünikasyon	7,857	10,9
İş hizmetleri	4,857	6,7
Diğer servisler	3,201	4,4
Toplam	72,185	100

Kaynak: SOK, Ekonomik İstatistikleri

Çalışan sayılarına bakıldığı zaman, en fazla çalışan %26,7 oranı ile ticaret sektörü yer almaktadır. Kosova'da ticaret daha çok, az çalışana sahip küçük işletmelerden oluşmaktadır. Bu gruptakiler sadece 1 kişi istihdam etmektedir. Diğer çalışanlara bakıldığı zaman ise şu şekilde dağılmaktadır; enerji (%13,7), Otel-restauran (%13), Sanayi (%11,3), Ulaşım-telekomünikasyon (%10,9), İnşaat (%8), Madencilik (%5,3) ve diğer servisler (%4,4)

Yapılan yatırımlara bakıldığı zaman yatırımların yaklaşık %75'i şu 3 ana sektörde toplanmıştır: ulaştırma-telekomünikasyon %26, ticaret %27, enerji %22,3. 2005 yılı verilerine göre en düşük yatırım oranlarına ise, sanayi sektörü %8,6, Madencilik %6,6 ve İnşaat %6,4 oranlarına sahiptir.

2.2.3. Finans Sektörü

Kosova bankacılık sistemi, Kosova Merkez Bankası, 8 özel banka, 9 sigorta kuruluşu ve 2 emeklilik kuruluşundan oluşmaktadır.

Kosova'da küçük ve orta ölçekli 65,000 şirket bulunmaktadır. bunların ise %50'si ticaret üzerine kurulmuş şirket ve 500 kadar Kamusal şirket bulunmaktadır. 500 kamu şirketinin 300'ü özelleştirilmiştir. ⁴

Kosova'da finans sektörü 2008 yılında iyi bir performans göstermiştir. Kosova finansal sektöründe önemli bir yeri olan bankacılık sektörü mevduatları 2008 yılında %26,4 oranı ile rekor kırmıştır. Başka bir deyişle, krediler %32,7 oranında büyüme göstermiştir. ⁵

Genel olarak Kosova finans sektörü, istikrarının koruyarak genişlemesini sürdürmektedir. Kosova'nın ithalata yüksek oranda bağımlılığı, yüksek oranda ticaret

⁴ http://www.kt-to.org/kt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=147

⁵ <http://www.bqk-kos.org/Publications/CBK%20Annual%20Report%202008.pdf>

açığının oluşmasını sürdürmektedir. 2008 yılında GSYİH'in %43'ü oranında açık vermiştir. Ayrıca, işsizlik oranının %40'ların üzerinde olması ayrı bir sorun olarak ortada durmaktadır.

2008 yılı sonu itibariyle finansal sektörün değeri, 2007 yılına göre %20,2 oranında artarak 2,3 milyar dolara ulaşmıştır. Toplam finans sektöründeki mevduatların %80'ini oluşturan bankacılık sektörü hisselerinde artış tarafından desteklendi. Emeklilik fonları ise toplam sektör içindeki payı ise %11,4 oranındadır.

Bankacılık sektöründe, Ocak 2008'de yabancı sahipliğindeki iki yeni banka(Türkiye'den Türk Ekonomi Bankası ve Slovenya'dan Nova Ljubjanska Bankası) Kosova'da bankacılık faaliyetlerine başlamıştır.

2.2.4. Turizm Sektörü

Tablo 6. Priştina Havaalanından uçuş ve yolcu sayıları

	Yapılmış uçuşlar	Gelen yolcu	Giden yolcu	Toplam yolcu
2007	4,321	483,330	506,962	990,953
2008	4,928	551,990	578,349	1,130,640

2008 yılında gelen yolcu sayısı 551,990 iken, giden yolcu sayısı 578,349 olarak gerçekleşmiştir. Toplam yolcu sayısı 2007 yılında 990 bin iken 2008 yılında 140 bin artarak 1 milyon 130 bine yükselmiştir.

Kosova'nın dağlık güney kesimleri kış turizmi büyük bir potansiyele sahiptir. Kosova'nın dağlık olması kış turizmi yatırımcılar için büyük bir potansiyele sahiptir.

2.2.5. Enerji Sektörü

Kosova enerji sisteminde, dikey olarak birleşmiş monopolden oluşmaktadır. Tekel durumundaki KEK, 2 linyit madeni, 2 linyit yakmalı enerji santrali, transmision ve dağıtım ağı ve nakliye merkezine sahip.

Kosova'nın talebine karşılık yeteri kadar kapasite olmasına rağmen, koruma yetersizliğine bağlı olarak santrallerden elde edilen ürünler ciddi şekilde etkilenmektedir. Ancak, 2002 yılındaki Kosova B ve Bardh madenlerindeki iki tane kaza olduğu zaman, enerji arzının durumu gelişmeye başladı. Kosova'nın enerji sistemi komşularındaki sistemlerle doğrudan bağlantılıdır. Sırbistan dışındaki tüm bu sistemler enerji ithaline bağımlı durumdadır. Bu da göstermektedir ki Kosova'da ihracata dayalı linyit yakmalı enerji santrallerinde, yabancı yatırımcılara önemli fırsatlar sunmaktadır. Buna ek olarak, Kosova'nın sistemi %100 termale dayanırken, Arnavutluk'un sistemi hemen hemen %100'ü hidro enerjisine dayanmaktadır.

KOSOVA ÜLKE RAPORU

Çatışma noktalarından birisi de, yıllık elektrik üretiminde görülmektedir. Yıllık üretimi 4.500 GWH iken bunun %60-80'i Kosova'da tüketilmektedir. Kalanı ise ihraç edilmektedir. 2000 yılında enerji tüketimi 2,849 GWH iken 2001 yılında 3,111 GWH'ye yükselmiştir. Bu süreçte, hanehalkı ve hizmetler sektörünün payı %26'dan %75'e ve %7'den %13'e yükselirken, sanayinin payı %67'den %12'ye düşmüştür.

Linyit, toplam elektrik üretiminin %97'sine katkı sağlarken, hidro elektrik enerjinin ise %3'ünü tek başına karşılamaktadır. Kosova'daki tüm enerji kaynaklarına bakıldığında zaman zaman en güvenilir olan kömür öncü konumunu sürdürmektedir. Kosova linyit madenleri, Avrupa'nın jeolojik koşullara bağlı olarak en tercih edilen linyit rezervlerinden birisidir. Uluslar arası piyasa ile karşılaştırıldığında, Kosova'nın madenlerindeki kömür üretimi en rekabetçi olan piyasalardan birisi durumundadır. Kosova'da iki ana linyit bölgesi bulunmaktadır: Kosova linyit alanı ve Dukagjini linyit alanı. Daha küçük çapta olan alanlar ise; Drenica, Malisheve ve Babush i Muhaxherece'dir.

Kosova'da hidrokarbon enerji kaynakları ve rafineri kapasitesi yoktur. Kosova, liman yapı ve terminalleri ile deniz kıyısına oldukça uzak dağlık bir yapısı vardır. Kosova petrolde tümüyle komşularına bağımlı durumdadır. Hemen hemen tüm petrol ithalatı, ülkedeki 7 sınır kapısından karayolu ile yapılmaktadır. Trenyollarının yükleme ve boşaltma tesislerine yaygın bağlantıları olmasına karşın trenyolu kapasitesinden ise faydalanılamamaktadır.

Doğalgaz'da ise Kosova'da 1980'lerin sonların planlanmıştır. Kosova'da gaz dağıtımında kullanılan eski bir boru hattı hala bulunmaktadır.

Tablo 7. Linyit ve elektrik enerjisi üretimi ve elektrik enerjisi ithalat ve ihracatı

	2006	2007
Kömür Üretimi	6,532,348	6,715,352
Elektrik Üretimi	3,970,511	4,309,399
İthalat	537,816	623,389
İhracat	253,297	359,908
Tüketimi	2,155,116	2,391,399

Kaynak: KEK (Kosova Enerji Kurumu)

2.3. DIŞ TİCARET

2.3.1. Genel Durum

Tablo 8. Kosova'nın Dış Ticareti (bin euro)

	2005	2006	2007	2008	2009*
İhracat	56,283	110,774	165,112	198,463	34,722
İthalat	1,157,462	1,305,879	1,576,186	1,928,236	513,750
Denge	-1,101,209	-1,195,105	-1,411,074	-1,729,773	479,028
Hacim	1,213,745	1,416,653	1,741,298	2,126,699	548,472

* 2009 ilk 4 ayı itibariyle

Kaynak: SOK, Dış Ticaret Endeksleri

Dış ticaret rakamlarına bakıldığı zaman Kosova'nın dış ticareti 2008 yılında 129,2 milyon euro açık verirken 2009 yılı aynı döneminde açık artarak 140 milyon Euroya ulaşmıştır.

2008 yılında 198 milyon euroluk ihracata karşılık, 1,9 milyar euroluk ithalat gerçekleşmiştir. 2009 yılının ilk dört ayında ise 10 milyon dolar ihracat, 150 milyon dolar ithalat yapılmıştır.

Tablo 9. SITC'e göre ihracat

Kod	Kalemler	İhracat			
		2008 Nisan		2009 Nisan	
		Değer	%	Değer	%
0	Gıda ve canlı hayvanlar	825	4,6	885	8,8
1	İçecek ve tütün	404	2,3	522	5,2
2	Ham petrol	4,479	25,1	2,498	24,8
3	Mineral yakıtlar, yağlar	931	5,2	88	0,9
4	Hayvansal ve bitkisel yağlar	1	0	8	0,1
5	Kimyasallar	305	1,7	243	2,4
6	Materyallere göre sınıflandırılmış ürünler	9,449	52,9	4,804	47,7
7	Makine ekipman	720	4	431	4,3
8	Muhtelif üretilmiş ürünler	744	4,2	598	5,9
9	Başka yerde sınıflandırılmamış ürünler	-	-	-	-
	Toplam	17,857	100	10,078	100

Kaynak: Kosova İstatistik Ofisi

KOSOVA
ÜLKE RAPORU

İhracatta ana gruplara bakıldığı zaman en fazla, ihracat kalemi %47,9 oranı ile metal ve metal ürünlerinde görülmektedir. Ardından %15,3 oranı ile mineral ürünler, %7,7 hazırlanmış gıda, içecek ve tütün, %5,8 sebze ürünleri, %5,2 plastik ve ürünleri, %3,4 makine ve elektrik materyalleri gelmektedir.

Tablo 10. SITC'e göre ithalat

Kod	Kalemler	İthalat			
		2008 Nisan		2009 Nisan	
		Değer	%	Değer	%
0	Gıda ve canlı hayvanlar	25,888	17,6	27,732	18,5
1	İçecek ve tütün	7,287	5	5,136	3,4
2	Ham petrol	3,039	2,1	3,499	2,3
3	Mineral yakıtlar, yağlar	24,825	16,9	17,894	11,9
4	Hayvansal ve bitkisel yağlar	1,099	0,7	1,213	0,8
5	Kimyasallar	15,220	10,3	16,807	11,2
6	Materyallere göre sınıflandırılmış rnler	26,466	18	30,083	20
7	Makine ekipman	30,545	20,8	33,734	22,5
8	Muhtelif üretilmiş rnler	12,651	8,6	14,077	9,4
9	Başka yerde sınıflandırılmamış rnler	59	0	-	-
	Toplam	147,079	100	150,175	100

Kaynak: Kosova İstatistik Ofisi

İthalatta ise en büyük kalemi %14,7 oranı ile mineral ürünler grubu oluşturmaktadır. Ardından ise sırasıyla; %13,9 makine ve elektrik materyaller, %12,4 hazırlanmış gıda, içecek ve tütün, %8,8 metalik ürünler, %8,7 ile ulaştırma parçaları, %8,4 kimyasal ürünler yer almaktadır.

Tablo 11. lkelere göre İhracat

	2008	%	2009	%
İtalya	310	1,7	2,906	28,8
Arnavutluk	1,454	8,1	1,466	14,5
İsviçre	767	4,3	1,203	11,9
Makedonya	1,592	8,9	1,154	11,5
Bulgaristan	248	1,4	456	4,5

Kaynak: Kosova İstatistik Ofisi

İhracata bakıldığında, %28.8'lik oranı ile İtalya ilk sırada yer alırken, %14,5 oranı ile Arnavutluk ikinci sırada %11,9 oranı ile İsviçre üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise %3,9 payı ile 9. sırada yer almaktadır.

Tablo 12. Ünelere göre İthalat

	2008	%	2009	%
Makedonya	28,287	19,2	24,513	16,3
Almanya	14,287	9,7	18,653	12,4
Sırbistan	14,533	9,9	17,522	11,7
Türkiye	11,263	7,7	13,572	9
Çin	7,365	5	9,402	6,3

Kaynak: Kosova İstatistik Ofisi

Kosova'nın ithalatına bakıldığı zaman ilk sırada %16,3 oranı ile Makedonya yer alırken, %12,4 payı ile Almanya ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye ise %9'luk payı ile 4. sırada yer almaktadır.

2.3.2. Vergilendirme

Kosova'da vergi politikaları modern ve etkin durumdadır. Bölgedeki diğer birçok ülkenin aksine, Kosova basit bir vergileme sistemine sahiptir ve kurumsal ve bireysel vergi yüklerini azaltmaktadır.

Katma Değer Vergisi, KDV, tüm ithalatçılara ve yıllık 50,000 eurodan fazla iş kapasitesine sahip olanlara uygulanmaktadır. KDV oranının tüm mal ve hizmetler için %15 olarak uygulanmaktadır. İhracatçılar ise KDV'nin tamamını iade olarak almaktadır. Ocak 2009'dan itibaren Kosova'da uygulanan KDV %16 olacak.⁶

Kurumlar Vergisi, yıllık gelire bağlı olarak, yerel işletmeler ve yabancıların daimi olarak kurdukları işletmeler şu oranlara tabidir:

Yıllık Gelir 0 €- 5,000 €	24,5 €/ çeyrek
Yıllık Gelir 5,001 €- 50,000 €	Gelirin %3-16
Yıllık Gelir > 50,000 €	Gelirin %20'si

⁶ <http://www.eciks.org/english/publications/agriculture-kosovo.pdf>

KOSOVA ÜLKE RAPORU

Kurumlar vergisi, çeyrekler itibariyle net gelirler üzerinden alınmaktadır. Kosova'daki yeni vergi reformu ile kurumlar vergisi %10 olarak tanımlandı. Yeni oran Ocak 2009'dan itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

Gelir Vergisi, Kosova kaynaklarından gelir elde eden insanlardan ve Kosova yerleşiklerinin aldığı yabancı gelirleri kapsar. Gelir vergisinin oranı yıllık gelire bağlıdır. Oranlar %0 ila %20 arasında değişmektedir. Yeni vergi reformu ile gelir vergisi oranları %0 ila 10 arasında düşecektir.

Yıllık Gelir 0€ - 960€	%0
Yıllık Gelir 960 €- 3,000 €	960 €'dan fazlası için %5
Yıllık Gelir 3,001 €- 5,400 €	102 € + 3,000 €'dan fazlası için %10
Yıllık Gelir 5,401 €	342 € + 5,400 €'dan fazlası için %20

Gümrük Vergileri, Kosova bağımsızlığının ardından bağımsız gümrük kapılarına sahip olmuştur. Genel tarife, ithalattan %10, İhracattan %0 olarak belirlenmiştir. Sermaye, ara malı ve hammaddeler için muafiyet vardır. İlaç ürünleri içinde %0 oran uygulanmaktadır. Bu vergi politikası ile Kosova etrafındaki ülkelere göre oldukça avantajlı bir konumdadır.

Kosova'nın gümrük tarifesi AB gümrük kodlarına dayanmaktadır ve tamamen Dünya Ticaret Örgütüne göre uyumludur.

2.4. YATIRIM ORTAMI

Kosova'ya 2008 yılında giren yabancı sermaye miktarı, 2007 yılına göre %17,7 oranında düşerek 340,4 milyon euroya ulaşmıştır. Bu düşüşte, 2008 yılı boyunca özelleştirme sürecindeki durgunluk da etkileyen ana faktördür. İkinci mobil telefon operatöründe lisanın verilmesi ve yatırımların, giren sermayenin önemli bir kısmını oluşturmuştur.

2008'de dışarı çıkan doğrudan yatırım miktarı ise 19,2 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Bu yatırımların çoğu ise Arnavutluk'taki Kosova vatandaşlarının yatırımlarından oluşmaktadır.

Yabancı doğrudan sermaye girişlerinde, finansal sektör (%34,9), Ulaşım ve telekomünikasyon (%13,8), işleme sanayi (%8), madencilik yatırımları (%5) olarak sıralanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE İLE SİYASİ, EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

3.1. SİYASİ İLİŞKİLER

Türkiye ile yüzyıllardır süregelen tarihi ve kültürel bağları dolayısıyla Kosova ile yakın bir ilişkiye sahiptir.

Kosova'da önemli oranda Türk azınlığı bulunmakta ve Kosova'da siyasi ve idari yapılarda adilce temsiline Türkiye büyük önem vermektedir. 1991 yılında yapılan nüfus sayımına göre Kosova'da yaşayan Türklerin sayısı 10,838'dir. Kasım 2001 yılındaki seçimlerde, Kosova Demokratik Türk Partisi%1 oy oranıyla parlamentoda 3 üyelik elde etmiştir. Türkiye'de yalayan Kosovalıların sayısının ise 300,000 olduğu düşünülmektedir.

1999 yılında NATO öncülüğündeki KFOR bünyesinde görev yapan Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı'nda yaklaşık 550 asker görev yapmaktadır. Bağımsızlığın ilanından sonra, işlevini yitiren UNIMIK'in yerine AB tarafından sivil misyon (EULEX) konuşlandırılmıştır. EULEX'e de Türkiye olarak 37 polis görev yapmaktadır.⁷

3.2. EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

2006 yılında Kosova'ya Türkiye'nin ihracatı 71,4 milyon dolar iken, Kosova'dan ithalat 1,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, Makedonya ve Sırbistan'dan sonra Kosova'nın ithalatında üçüncü sırada yer almaktadır.

Kosova'ya ihracatımız 2006 yılında 97 milyon eurodan 2008 yılında 128 milyon euro yükselmiştir.

Kosova, Türkiye ile ticaretinde ihracat ithalat arasında önemli oranda fark bulunmaktadır. Dış ticaretin eğilimi her zaman Kosova'nın aleyhine doğru bir gelişme göstermiştir.

Tablo 13. Türkiye ile Dış Ticareti (1000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2005	1,041	85,375	86,416	-84,334
2006	1,668	97,075	98,743	-95,407
2007	2,660	101,827	104,487	-99,167
2008	3,044	128,249	131,293	-125,205

Kaynak: SOK

⁷ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye---kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>

İki ülke arasında imzalanan anlaşmalar

- Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması - 18 Aralık 2003
- Çevre Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı - 15 Eylül 2004
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması - 7 Nisan 2006

3.3. GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER

Kosova, yeni bağımsız olmasından dolayı kurumların henüz yerine yeni oturmaya başladığı bir ülkedir. Birçok banka faaliyet gösterirken, henüz ülkenin yeni bir devlet olması ve kökleşmiş bir bankacılık sisteminin olmaması, Türk işadamlarının göz önünde tutması gereken hususlardan birisidir.

Kosova ile Dış ticarete şu ana kadar herhangi bir sorunla karşılaşılmazken, dış ticaret hacmi yıllar itibariyle sürekli olarak artmaktadır. Kosova'nın önemli bir özelliği, yeni bağımsızlığını ilan etmesi ve ekonominin daha başlangıç safhasında olmasıdır. İthalattan ihracata nazaran yüksek vergi alarak ekonomiyi ihracata odaklı bir büyüme sağlamak istenmektedir. Her ne kadar, ülkedeki çoğu yatırımın dışarıdaki Kosovalılara ait olsa da, yabancı yatırımcılara oldukça güzel fırsatlar sunmaktadır. Ülkede ekonominin yeniden düzenlenmesi ülkede yabancı yatırımcılara piyasada kurucu aktör olarak yer alma imkanı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

1. **Kosova Ülke Profili**, Uludağ İhracatçı Birlikleri, www.uib.org.tr, 2006
2. **Türkiye-Romanya Ekonomik ve Ticari İlişkileri**, T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr
3. **Türkiye-Romanya Siyasi İlişkileri**, T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr
4. **Kosovo**, CIA – The World Factbook, www.cia.gov.tr, 2008
5. **Central Bank of Kosovo** – Kosova Merkez Bankası Web Sitesi, www.bqk-kos.org
6. **Statistic Office of Kosovo** – Kosova İstatistik Ofisi Web Sitesi, www.ks-gov.net
7. **Kosova Ticaret Bakanlığı** - www.mti-ks.org/

İnternet Adresleri:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/KV.html>
<http://www.bqk-kos.org/Publications/CBK%20Annual%20Report%202008.pdf>
<http://www.eciks.org/english/publications/agriculture-kosovo.pdf>
http://www.kt-to.org/kt/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=147
<http://www.bqk-kos.org/Publications/CBK%20Annual%20Report%202008.pdf>
<http://www.eciks.org/english/publications/agriculture-kosovo.pdf>
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye---kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>